

Nagyapám, a késharcos még tizennyolc éves se volt, amikor megölt két németet. Nem emlékszem rá, hogy valaki mesélt volna erről – olyasmi ez, amit mindig is tudtam, mint ahogy tudom, hogy a Yankees hajszálcsíkos mezben játszik otthon, és szürkét visel idegenben. De persze nem ezzel a tudással születtem. Ki mondhatta el? Nem apám, aki titkokról sohasem beszélt, nem anyám, aki mindentől irtózott, ami kellemetlen, véres, rákos vagy torz. Nem a nagyanyám, aki az óhaza összes népmeséjét kívülről fújta – a legtöbbje borzalmas: farkasok falnak föl, boszorkányok nyakaznak le gyerekeket –, de a háborút az én fülem hallatára sose hozta szóba. És biztos, hogy nem a nagyapám, legelső emlékeim mosolygós óre, ez a csendes, fekete szemű, vékony ember, aki a kezemet fogta, ha átmentünk a sugárúton, és az orosz nyelvű újságját böngészte egy padon, miközben én a park galambjait hajkurásztam, vagy hangyákat kínoztam egy törött faággal.

Kétsaroknyira nőtem fel a nagyszüleimtől, szinte mindennap láttam őket. Volt egy kis biztosítótársaságuk, a Bay Ridge-i lakásuk volt az iroda, a kuncsaftok pedig általában a hozzájuk hasonló orosz bevándorlók közül kerültek ki. Nagyanyám folyton a telefonon lógott: ő volt az üzletkötő. Senki sem tudott neki ellenállni. Elbűvölte őket, halálra rémisztette őket: így is, úgy is meg voltak fogva. Nagyapám az asztalnál ült, ő intézte a papírmunkát. Kicsi koromban a térdén lovagoltatott, és én csak bámultam a bal mutatóujja csonkját:

szép simán le volt gömbölyítve, az első két bütyök olyan tisztán leszelve, mintha csak úgy született volna. Ha nyár volt, és éppen játszott a Yankees, mindig szólt a rádió (a hetvenedik születésnapja után meg a színes televízió, amit aputól kapott). Sohasem vetkőzött le az akcentusát, sohasem szavazott, sohasem hallgatott amerikai zenét, de fanatikus Yankees-szurkoló lett.

A kilencvenes évek vége felé egy nagy biztosítóvállalat ajánlatot tett a nagyszüleim cégére. Mindenki szerint igen szép summát kínáltak, így hát a nagyanyám a dupláját kérte. Nyilván sokáig ment a huzavona, bár én előre megmondhattam volna annak a biztosítóvállalatnak, hogy a nagyanyámmal alkudozni teljes időpocsékolás. A végén persze megadták, amit kért, nagyszüleim pedig az amerikai hagyománynak hódolva eladták a lakásukat, és Floridába költöztek.

Az öböl partján vettek egy kis házat, egy lapos tetejű, 1949-es építészeti műremeket, amelynek a tervezője biztosan híres emberré vált volna, ha még abban az évben vízbe nem fúl. Rideg, fenséges vasbeton csoda, egy magányos szirten áll, kilátással a Mexikói-öbölre: nem az a fajta ház, amelybe nyugdíjas házaspárt képzelne az ember, de persze ők nem azért költöztek délre, hogy szépen elhervadjanak a napon és meghaljanak. Nagyapám többnyire a számítógépe előtt ücsörög, online sakkozik a régi barátaival. Nagyanyám, aki pár héttel a leköltözés után már halálra unta magát, szerzett valami állásfélét egy sarasotai főiskolán: orosz irodalmat tanít sötétre barnult diákoknak, akiket (abból az egy alkalomból ítélve, amikor beültem az órájára) kétségbe ejt a mocskos szájával, a gúnyos modorával és azzal, hogy betéve tudja Puskin összes költeményeit.

Nagyszüleim mindennap a házuk teraszán költik el a vacsorát, és közben a Mexikó felé távolodó fekete vizet nézik. Nyitott ablaknál alszanak, pillék verdesik szárnyukkal a szűnyoghálót. A többi nyugdíjossal ellentétben, akikkel Floridában találkoztam, egyáltalán nem izgatja őket a bűnözés. A bejárati ajtó szinte sosincs zárva, riasztójuk meg egyáltalán nincsen. Az autóban nem kötik be magukat, naptejet nem használnak. Úgy döntöttek, őket csak az Isten teheti el láb alól, őbenne pedig nem hisznek.

Én Los Angelesben élek, forgatókönyveket írok mutáns szuperhősökről. Két évvel ezelőtt egy forgatókönyves magazin önéletrajzi esszét kért tőlem, és a fogalmazás közepe felé rádöbentem: káprázatosan unalmas életem volt. Ezt nem panaszképpen mondom. Még ha létem summája unalmas olvasmány is – középiskola, főiskola, alkalmi munkák, egyetemi továbbképző, alkalmi munkák, újabb továbbképző, mutáns szuperhősök –, azért elég élvezetesen éltem. De az esszével küszködve rájöttem, hogy nem akarok az életemről írni, még ötszáz szóban sem. Én Leningrádról akarok írni.

Nagyszüleim kijöttek elém a sarasotai repülőtérré; lehajoltam, hogy megpusziljam őket, ők meg felmosolyogtak rám: egy kicsit mindig zavarba esnek óriás termetű amerikai unokájuk láttán (a száznyolcvanöt centimmel óriás vagyok hozzájuk képest). Útközben vettünk pompanót a helyi halpiacon, és a nagyapám meggrillezte: nem adott hozzá semmi mást, csak vajat, sót meg friss citromot. Mint minden fogás, amit készített, hihetetlenül könnyűnek látszott, nem vett igénybe tíz percnél többet, és jobb ízű volt, mint bármi, amit abban az évben L. A.-ben ettem. Nagyanyám nem süt, nem főz: ő arról híres a családban, hogy egy tálka kukoricapehelynél komplikáltabbat sohasem üt össze.

Vacsora után nagyanyám cigarettára gyújtott, nagyapám pedig kitöltött három pohár saját főzésű ribiszkevodkát. Hallgattuk a kabócák meg a tücskök kórusát, néztük a fekete öblöt, és hessegettük a moszkitókat.

– Hoztam magammal egy magnót. Gondoltam, beszélgethetnék a háborúról.

Úgy rémlett, nagyanyám a szemét forgatja, miközben a fűbe pöckölte a hamut.

– Mi van?

– Negyvenéves vagy. Most kezd érdekelni?

– Harmincnégy vagyok. – Nagyapámra néztem, ő meg rám mosolygott. – Mi a gond? Talán nációk voltatok? A náci múltatokat rejtegetitek?

– Nem – felelte, még mindig mosolyogva. – Nem voltunk nációk.

– Tényleg azt hitted, hogy negyvenéves vagyok?

– Harmincnégy, negyven... – Nagyanyám megvetően fújta ki a levegőt, és legyintett, mint aki az ostobaságot akarja elhessenteni.

– Kit érdekel? Keress magadnak feleséget.

– Minden floridai nagyanya ezt hajtogatja.

– Bah! – Egy kissé meg volt sértve.

– Tudni szeretném, hogy milyen volt. Miért olyan rettenetes ez?

Nagyanyám bólintott a nagyapámnak, miközben a cigarettája parázsló végével rám bökött.

– Tudni szeretné, hogy milyen volt.

– Édesem – mondta a nagyapám. Csak ennyit mondott, semmi mást, de a nagyanyám megint bólintott, és elnyomta a cigarettáját az asztal üveglapján.

– Igazad van – mondta felém fordulva. – Ha írni akarsz a háborúról, hát írd.

Felállt, megpuszilta a fejem búbját, szájon csókolta nagyapát, és bevitte az edényeket a házba. Pár percig szóltanul ültünk, hallgattuk a hullámok robaját. Nagyapa újratöltötte a poharunkat: örült, hogy kiittam az első adagot.

– Van barátnőd?

– Aha.

– Az a színésznő?

– Igen.

– Tetszik neked.

– Tudom.

– Orosznak is elmenne – mondta. – A szeme... Ha Leningrádról akarsz beszélgetni, akkor beszéljünk.

– Nem beszélgetni akarok. Azt akarom, hogy mesélj róla.

– Jó. Rendszerben van. Mesélek. Majd holnap.

Megtartotta a szavát. Egy héten át mindennap ott ültünk a betonozott teraszon, és magnóra vettem a történeteit. Pár óra délelőtt, aztán ebédszünet, és délután megint – nagyapám, akiből rendszerint két egybefüggő mondatot nem lehetett kihúzni vegyes társaságban (vagyis nem a felesége társaságában), egyik minikazettát a másik

után töltötte meg a szavaival. Túl sok is lett egy könyvhöz – lehet, hogy a valóság furcsább a fikciónál, de jobb szerkesztő kell hozzá. Életemben először hallottam a nagyapámat káromkodni és nyíltan beszélni a szexről. Mesélt a gyerekkoráról, mesélt a háborúról, arról, hogy hogyan jöttek át Amerikába. De a legtöbbet egyetlen hétről mesélt, 1942 első hetéről, amikor megismerkedett a nagyanyámmal, szert tett egy jó barátira, és megölt két németet.

Amikor a történeteivel végzett, különféle részletkérdésekről kezdtem faggatni – nevek, helyszínek, bizonyos napok időjárási viszonyai. Egy darabig túrte, aztán előrehajolt, és lenyomta a magnó Stop gombját.

– Régen volt – mondta. – Nem emlékszem rá, hogy milyen ruhában voltam. Vagy hogy sütött-e a nap.

– Csak azt szeretném, hogy minden klappoljon.

– Nem fog.

– Ez a te történeted. Nem akarom elszúrni.

– David...

– Pár dolog még mindig nem világos...

– David – mondta a nagyapám. – Te vagy az író. Találd ki.

Sohasem éhezünk még annyit; sohasem fáztunk annyira. Alvás közben, ha egyáltalán sikerült elaludnunk, azokról a lakomákról álmodtunk, amiket olyan könnyelműen költöttünk el hét hónappal azelőtt – az a sok vajas kenyér, krumplinudli, kolbász, amit oda se nézve faltunk be, ízlelés nélkül nyeltünk le, óriási morzsákat, zsírcafatókat hagyva a tányér szélén. 1941 júniusában, mielőtt a németek bejöttek, azt hittük, szegények vagyunk. De télen már paradicsominak láttuk azt a júniust.

Éjjelenként olyan hangosan, olyan sokáig fújt a szél, hogy az ember összerezett, amikor elállt; a kiegészített sarki kávézó zsalupántjai pár baljós pillanatig nem nyikorogtak, mintha valami ragadozó közeledne, és az apróvadak összebújónak ijedtükben. A zsalukat még novemberben leszaggatták tüzelőnek. Semmi hulladékfa nem maradt már Leningrádban. Az összes cégér, a parki padok lécei, a leomlott épületek padlódeszkái – mind elégett valakinek a kályhájában. Nem voltak galambok sem, összefogdosták és megfőzték őket a Néváról olvasztott jégben. A galambok leölését senki sem kifogásolta. A kutyák meg a macskák már problémásabbak voltak. Októberben hallottuk, hogy valaki megsütötte és négyfelé osztotta a családi ölebet vacsorára; jót röhögtünk rajta, és a fejünket ráztuk, mert nem hittük el, azon tűnődtünk, milyen íze lehet a sózott kutyának – só még volt, só még akkor is volt, amikor már mindenből kifogytunk. Januárra aztán valóság lett ezekből a pletykákból. Akinek nem

voltak összeköttetései, már nem tudta táplálni a kedvencét, úgyhogy a kedvencek tápláltak minket.

Született két teória a kövérekről meg a soványakról. Egyesek azt mondták, aki a háború előtt kövér volt, annak jobbak a túlélési esélyei: ha egy hétig nem eszik, akkor se lesz belőle csontváz. Mások szerint a soványak hozzá vannak szokva, hogy keveset egyenek, ezért könnyebben megbirkóznak az éhezéssel. Én merő önérdékből az utóbbi nézetet vallottam. Születésemtől fogva vakarcs voltam. Nagy orrú, fekete hajú, a bőröm csupa pattanás – szóval nem egy leányálom. De a háború vonzóbbá tett. Mások sorvadoztak, amint a fejadagokat egyre csökkentették, jóformán megfelevezve a súlyát azoknak, akik a megszállás előtt úgy néztek ki, mint a cirkuszi erőművészek. Nekem viszont nem voltak elveszteni való izmaim. Én pont ínségre születtem, akár a cickányok, amelyek vígan falták a döghúst, miközben a dinoszauruszok sorra kidőltek mellőlük.

Szilveszter éjjel fenn ültem a Kirov nevű bérház tetején, ahol öt-éves korom óta laktam (bár neve csak '34-ben lett, amikor agyonlőtték Kirovot, és aztán róla nevezték el a fél várost); néztem a kövér, sötét záróléggömböket, amelyek a felhők alatt nyüzsögtek, a bombázókra várva. Abban az évszakban a nap összesen hat órát tölt az égen, úgy iszkol horizonttól horizontig, mint aki kísértetet látott. Minden éjjel ott ültünk végig egy háromórás műszakot, mi négyen, homokosvödrökkel, vasfogókkal és lapátokkal felszerelve, minden ingünket, pulóverünket, kabátunkat magunkra húzva, és lestük az eget. Mi voltunk a légós tűzoltók. A németek úgy döntöttek, túl sokba kerülne nekik lerohanni a várost, ezért inkább körülzártak bennünket, hogy kiéheztessenek, kibombázzanak, kiperzseljenek.

A háború előtt ezeregyszázan laktak a Kirovban. Szilveszterre ez a szám közelebb volt a négyszázhoz. A kisgyerekek zömét evakuálták, még mielőtt a németek szeptemberben befejezték a bekerítést. Anyám és a kishúgom, Taiszja Vjazmába költözött a nagybátyámhoz. Az indulásuk előtti estén összevesztem anyámmal, életemben először. Azt akarta, természetesen, hogy menjek velük, én is meneküljek el a megszállók elől, be az ország szívébe, ahol a bombázók nem

találnak ránk. De én nem akartam otthagyni Pityert. Én férfi voltam. Feltettem magamban, hogy megvédem a városomat. Én leszek a huszadik századi Alekszandr Nyevszkij. Na jó, ennyire talán nem voltam nevetséges. Az érv, amit felhoztam, komoly volt: ha minden életerős lélek megfutamodik, Leningrádot beveszik a fasiszták. Márpedig Leningrád nélkül, a Dolgozók Városa nélkül, amely tankokat és puskákat gyárt a Vörös Hadseregnek, mivé lenne Oroszország?

Anyám azt mondta, hogy ez hülyeség. Alig vagyok tizenhét. Nem hegeszték a Kirov Művekben, még egy évig katonának sem állhatok. Leningrád védelmének semmi köze hozzám, én csak eggyel több éhes száj leszek, amit be kell tömni. De leperegtek rólam a sértései.

– Én önkéntes tűzoltó vagyok – mondtam, és ez igaz is volt, mert a városi tanács elrendelte, hogy tízezer tűzoltóegységet kell szervezni, és én lettem a Kirov negyedik emeleti brigádjának büszke parancsnoka.

Anyám még negyvenéves se volt, de már őszült. Ott ült velem szemben a konyhaasztalnál, a két kezébe vette a kezemet. Igen kicsi asszony volt, alig százötven centi, és én világéletemben rettegtem tőle.

– Te egy hülye vagy – mondta. Lehet, hogy ez itt, nálatok durván hangzik, de anyám mindig az ő „kis hülyéjének” nevezett, úgyhogy addigra már inkább becézésnek tekintettem. – A város teelődött is megvolt. Teutánad is meglesz. Taiszjának és nekem viszont szükségünk van rád.

Igaza volt. Egy jobb gyermek, egy jobb testvér velük ment volna. Taiszja imádott engem, a nyakamba ugrott, amikor hazaértem az iskolából, felolvasta a bugyuta versikéit, amiket a forradalom mártírjainak tiszteletére írt, karikatúrákat rajzolt nagy orrú profilomról a jegyzetfüzetébe. Legszívesebben megfojtottam volna. Eszem ágában sem volt végigvándorolni az országon az anyámmal meg a kis pisis húgommal. Tizenhét éves voltam, tele hősi álmokkal. Molotov rádióbeszédét a háború kitörésének napján (ÜGYÜNK IGAZI AZ ELLEN-SÉGET LEVERJÜKI GYŐZNI FOGUNK!) plakátok ezreire nyomtatták, és kiragasztották a város falaira. Én hittem az ügyünkben; azért se fogok elmenekülni; nem hagyom ki a győzelmet.

Anya és Taiszja másnap reggel felkerekedett. Egy darabig busszal mentek, aztán katonai teherautókra kéredzkedtek fel, majd hosszú kilométereket gyalogoltak vidéki utakon, szakadt talpú bakancsban. Három hétbe telt, de sikerült, végre odaértek, biztonságban voltak. Levelet küldött, amelyben leírta az útjukat, a sok rettegést, kimerültséget. Talán büntudatot akart ébreszteni bennem, amiért cserbenhagytam őket, és ez sikerült is, ugyanakkor tudtam: jobb, hogy elmentek. Közeleg a nagy csata, és nekik semmi keresnivalójuk a frontvonalban. Aztán október hetedikén a németek elfoglalták Vjazmát, és nem jött több levél.

Szeretném azt mondani, hogy hiányoztak, és tényleg voltak éjszakák, amikor nagyon egyedül éreztem magam, és mindig hiányzott anyám főztje, másrészt viszont már egészen kicsi korom óta fantáziálgattam arról, hogy magamra maradok. Legkedvesebb népmeséimben leleményes árvák találtak ki sötét erdőkből, éltek túl veszélyeket a problémamegoldó képességüknek köszönhetően, tették lóvá ellenségeiket, jártak szerencsével vándorlásaik során. Azt nem állítanám, hogy boldog voltam – túl éhesek voltunk ahhoz, hogy boldogok lehessünk –, de végre előttem lebegett a Cél. Ha Leningrád elesik, Oroszország is elesik; ha Oroszország elesik, a fasizmus az egész világot leigazza. Mindnyájan hittünk ebben. Még ma is hiszek benne.

Szóval, a katonáskodáshoz túl fiatal voltam, de ahhoz nem, hogy nappal harcokosiárcokat ássak, éjjel meg a háztetőt őrizzem. Legénységemet negyedik emeleti barátaim alkották – Vera Oszipovna, a tehetséges csellista, meg a vörös hajú Antokolszkij ikrek, akiknek egyetlen tehetsége abból állt, hogy összhangban tudtak fingani. A háború első napjaiban még cigarettáztunk a háztetőn, úgy téve, mintha katonák volnánk; bátrak, erősek és szögletes állúak, akik az eget kémlelik, ellenség után kutatva. December végén már egyáltalán nem lehetett cigarettát kapni Leningrádban, olyant legalábbis nem, ami dohányból készült. Pár elszánt lélek faleveleket tört porrá, papírba sodorta, és elnevezte Őszi Fénynek, azt állítva, hogy bizonyos fajta falevelekből egészen jó ízű cigarettát lehet készíteni, de nálunk,

a Kirovban, ahol nyoma se volt fának, ez a lehetőség is ki volt lóve. Szabad perceinkben patkányokra vadásztunk, amelyek biztosan azt hitték, ősi imáik találtak meghallgatásra, amikor a városi macskák szőrén-szálán eltűntek, de hamarosan rá kellett jönniük, hogy már a szemétkben sem maradt semmi rágcsálnivaló.

A hónapok óta tartó bombázások után már a motorhangjukról felismertük a különféle német gépeket. Aznap éjjel Junkers 88-asok jöttek, mint az utóbbi hetekben mindig, ezek váltották fel a Heinkeléket meg a Dorniereket, amelyeket a vadászaink már egész ügyesen le tudtak szedni. Akármilyen nyomorultul festett a városunk nappal, sötétedés után volt valami különös szépsége az ostromnak. Ha sütött a hold, a Kirov tetejéről egész Leningrádot be lehetett látni: az Admirális tőhegyes tornyát (szürkére mázolták, hogy a bombázók ne vegyék észre), a Péter-Pál-erődöt (a toronysisakokat álcáhaló borította), a Szent Izsák és a Kiontott Vér kupoláit. Láttuk a légvédelmi ütegek tüzeit is a környező épületek tetején. A Balti Flotta a Néván horgonyzott, a hatalmas szürke őrszemek nagy ágyúit a nácik beásott tüzérségét lőtték.

De a legszebb a repülőgépek közelharca volt. A Ju 88-asok és a Szuhojok a város felett köröztek, csak akkor lehetett őket kivenni, ha a nagy erejű fényszórók csóvája rájuk talált. A Szuhojoknak jókora vörös csillag volt a szárnyuk alá festve, nehogy a légvédelmünk rájuk lőjön. Éjszakánként valóságos kivilágított csatáknak lehetünk tanúi, a nehezebb, esetlenebb német bombázók meredeken bedőltek, hogy géppuskásaik célba vehessék a cikázó orosz vadászokat. Ha egy Junkers lezuhant, égő váza úgy hullott alá, mint a mennyekből lelökött angyal, és szilaj ordítások hallatszottak mindenfelől a háztetőkről, minden légvédelmis és tűzoltó az öklét rázta, úgy tisztelgett a diadalmas pilóta előtt.

Volt velünk a háztetőn egy kis rádió is. Szilveszter éjjel a Szpassz-kaja-torony harangjátékát, az Internacionálét hallgattuk Moszkvából. Vera talált valahol egy fél hagymát, és négybe vágta egy napraforgóolajjal megkent tányéron. Amikor a hagyma elfogyott, fejadagkenyérrel itattuk fel az olaj maradékát. A fejadagkenyérnek nem volt

kenyerírze. Még csak ételíze se volt. Amikor a németek szétbombázták a Badajev-raktárakat, a városi pékek rögtönözni kényszerültek. Amit csak hozzá lehetett adni a recepthez anélkül, hogy megmérgeznék a lakosságot, azt hozzáadták a recepthez. Az egész város éhezett, senkinek se jutott elég ennivaló, a kenyeret mégis mindenki szidta: szidták a fűrészpörizét, meg hogy mennyire megkeményedik a hidegben. Az embernek beletörött a foga. Még ma, amikor már azoknak az arcát is elfelejtettem, akiket szerettem, még ma is emlékszem annak a kenyérnek az ízére.

Egy fél fej hagyma meg egy százhuszonöt grammos cipó – kész lakoma. Hanyatt feküdtünk, pokrócokba burkolózva, néztük a hosszú pányváikon ringó légvédelmi léggömböket, hallgattuk a rádió metronómját. Ha nem zenét vagy híreket adtak, a rádióállomás egy metronóm hangját sugározta, az a végtelenített ketyegés tudatta velünk, hogy a város még nem esett el, a fasiszták még nem jutottak be a kapukon. Ez a metronóm volt Pityer dobogó szíve, és a németeknek sohasem sikerült elnémítaniuk.

Vera figyelt fel először az égből pottyant emberre. Elkiáltotta magát, odamutatott, és mind felugrottunk, hogy jobban lássuk. Az egyik fényszóró egy ejtőernyőst világított meg, aki a város felé libegett, selyemernyője fehér tulipánhagymaként dagadozott fölötte.

– Egy fritz – mondta Oleg Antokolszkij, és igaza volt: jól ki lehetett venni a szürke Luftwaffe-uniformist. De honnan jön? Egyikünk sem hallott légiharcot vagy ágyúdörej. Bombázó se húzott el fölötünk már legalább egy órája.

– Lehet, hogy elkezdődött – mondta Vera. Hetek óta híresztelték, hogy a németek egy óriási ejtőernyős egység ledobására készülnek, a végső támadásra, hogy előrenyomuló hadseregük seggéből kihúzzák Leningrád nyavalyás tüskéjét. Minden pillanatban arra számítottunk, hogy nációk ezreit látjuk a város felé sodródni, fehér ejtőernyők hóvihara takarja el az eget, de, bár több tucat reflektor pásztázta a sötétséget, újabb ellenség sehol se bukkant fel. Csak ez az egy volt, és az ejtőernyő hevederén lógó ernyedte testéből ítélve ez is halott.

Néztük, ahogy ereszkedik a reflektor fényébe fogva, és már olyan alacsonyan volt, hogy azt is láttuk: egyik lábáról hiányzik a fekete bakancs.

– Erre jön – mondtam. A szél a Voinov utca felé fújta. Az ikrek összenéztek.

– Luger – mondta Oleg.

– A Luftwaffének nem Lugerja van – javította ki Grisa. Öt perccel idősebb volt Olegnél, és a náci fegyverek szakértőjének számított.

– Hanem Walther PPK-ja.

Vera rám mosolygott.

– Német csokoládé.

A lépcsőház ajtajához rohantunk, hátrahagyva a tűzoltószerszámmainkat, és már száguldottunk is lefelé a sötét lépcsőn. Ostobák voltunk, persze. Ha megcsúszunk valamelyik betonfokon, mivel nincs rajtunk se zsír, se izom, hogy tompítsa az esést, máris kész a csonttörés, a csonttörés pedig egyenlő a halállal. De nem törődtünk vele. Nagyon fiatalok voltunk, és egy halott német készült lepottyanni a Voinov utcára, ajándékokat hozva a *Vaterland*-ból.

Végigszaladtunk az udvaron, és átmásztunk a bezárt kapun. Minden utcalámpa sötét volt. Az egész város sötét volt – részben hogy a bombázók dolgát megnehezítsék, részben mert az áram nagy részét a fegyvergyárakba irányították –, de a hold elég fényesen sütött, hogy látni lehessen. A Voinov utca üresen tátongott: már hat órája tartott a kijárási tilalom. Sehol egy autó. Benzinje csak a hadseregnek meg a kormánynak volt, a civil gépkocsikat pedig már a háború első hónapjaiban lefoglalták. A kirakatokra keresztbe-hosszába papírcsíkokat ragasztottak, mert a rádió azt állította, így nehezebben törnek be. Lehet, bár én sok olyan leningrádi üzlet előtt elmentem, ahol az ablakkeretekben semmi más nem maradt, csak a lengedező papírszalagok.

Kinn az utcán felnéztünk az égre, de sehol sem láttuk az emberünket.

– Hova lett?

– Egy tetőn landolt?

A reflektorok tovább pásztázták az eget, de mivel magas épületek tetején voltak felállítva, a Voinov utcát nem tudták bevilágítani. Vera megrángatta a nagykabátom gallérját: régi, öblös tengerészkabát volt, apámtól örököltem, még mindig túl nagy volt rám, de melegebb bármelyik ruhadarabomnál.

Megfordultam, és már láttam is, ahogy siklik felénk az utcán a mi németünk, egyetlen fekete bakancsa a fagyott burkolatot karistolja, fehér ejtőernyője nagy kupoláját még mindig dagasztja a szél, és egyenesen a Kirov kapuja felé fújja, áll a mellére csuklik, fekete haját jégkristályok pettyezik, arca vértelen a holdfényben. Mozdulatlanul álltunk, néztük, ahogy egyre közelebb vitorlázik. Sok mindent láttunk azon a télen, amit emberi szemnek nem volna szabad látnia, azt hittük, minket már nem érhet meglepetés, de tévedtünk, és ha az a német hirtelen előkapja a Waltherét, és lövöldözni kezd vele, egyikünk se tudott volna elszaladni. De a halott halott maradt, nemsokára a szél is alábbhagyott, az ejtőernyő leeresztett, ő pedig elterült a kövezeten, bár végső megaláztatásként még vonszolódott pár métert.

Körülvettük a pilótát. Nagy, erős férfi volt, ha civil ruhában látjuk Pityer utcáin, azonnal tudtuk volna, hogy kém: a teste arra vallott, hogy mindennap evett húst.

Grisa letérdelt, és kihúzta a tokjából a német pisztolyát.

– Walther PPK. Megmondtam.

Hanyatt fordítottuk a németet. Fakó arcát végighorzsolta az aszfalt, de a karcolások éppen olyan színtelenek voltak rajta, mint az érintetlen részek. A halottak nem zúzódnak. Nem tudtam megállapítani, hogy kétségbeesetten, dacosan vagy békésen halt-e meg. Életnek vagy egyéniségnek nyoma se látszott az arcán – úgy nézett ki, mint egy hulla, aki már eleve hullának született.

Oleg lefejtette a kezéről a fekete bőrkesztyűt, Vera a sálját és a pilótaszemüvegét választotta. Én egy tokot találtam a bokájához szíjazva, és csodás súlyelosztású kést húztam ki belőle: ezüstös kézvédője volt, tizenöt centis, egyélű pengéjébe szavakat marattak, de nem tudtam kivenni őket a hold fényénél. Visszadugtam a tokba,

rászíjaztam a bokámra, és hónapok óta először végre úgy éreztem, valóra vált az álmom, harcos lettem.

Oleg megtalálta a halott pénztárcáját, és vigyorogva számolta a deutsche márkákat. Vera zsebre vágott egy kronométert, amely kétszer akkora volt, mint egy karóra, a német a zubbonya ujjára csatolva viselte. Grisa egy összehajtott távcsövet talált bőrtokban, két póttárat a Waltherhez, meg egy lapos flaskát. Lecsavarta a kupakját, beleszagolt, és a kezembe nyomta.

– Konyak?

Megkóstoltam, és bólintottam.

– Konyak.

– Mikor ittál te konyakot? – kérdezte Vera.

– Ittam.

– Mikor?

– Mutasd – mondta Oleg, és a flaska körbejárt; guggoltunk a lepottyant pilóta körül, és kortyolgattuk az italt, ami lehetett konyak, pálinka vagy armagnac. Fogalmunk sem volt róla. De akármi is volt, megmelengette a hasunkat.

Vera a német arcába bámult. A szemében nem volt sem sajnálat, sem félelem, csak kíváncsiság és megvetés – ez a megszálló idejött, hogy bombákat dobáljon a városunkra, ehelyett magát dobta le. Nem mi lőttük le, mégis büszkék voltunk. A Kirovból még senki se talált ellenséges hullát. Reggel rólunk fog beszélni az egész ház.

– Szerintetek hogyan halt meg? – kérdezte Vera. A tetemen nem éktelenkedtek golyó ütötte lyukak, se a haja, se a bőrzubbonya nem pörkölődött meg, erőszaknak sehol semmi jele. A bőre fehérebb volt az élőkénél, de sehol semmi nem fúrta át.

– Megfagyott – feleltem. Nagyon határozottan jelentettem ki ezt, mert tudtam, hogy igaz, de bizonyítani nem lehetett. A pilóta több ezer méterrel az éjszakai Leningrád fölött ugrott ki a gépből. A levegő még talajszinten is túl hideg volt ehhez a ruházathoz – fenn a felhők között, a meleg pilótafülkén kívül semmi esélye nem lehetett.

Grisa a magasba emelte a flaskát.

– Igyunk a hidegre!

A flaska megint körbejárt. De hozzám már nem ért oda. Kétszázroknyiról meg kellett volna hallanunk az autót, a kijárási tilalom idején olyan néma volt a város, akár a hold, de minket lekötött az, hogy német piát ittunk, és tósztokat mondtunk. Csak akkor döbbenünk rá a veszélyre, amikor a GAZ befordult a Voinov utcába, nehéz kerekei zörögtek az aszfalton, a lámpái felénk lóttak. A kijárási tilalom megszegéséért azonnali kivégzés jár. A tűzfigyelői feladat elhanyagolásáért azonnali kivégzés jár. Fosztogatásért azonnali kivégzés jár. A bíróságok már nem működtek: a rendőrök a frontvonalban voltak, a börtönök félig üresek, és egyre csak ürültek. Kinek lett volna fölös élelmiszere arra, hogy az állam ellenségeit etesse? Ha megszegted a törvényt, és rajtakaptak, véged volt. Nem jutott idő jogi finomságokra.

Rohantunk. Jobban ismertük a Kirovot, mint bárki. Ha egyszer bejutunk az udvarra, aztán a hatalmas épület jéghideg sötétjébe, senki se talál meg bennünket, ha három hónapig keres is. Hallottuk a katonák kiabálását, hogy álljunk meg, de ez senkit sem zavart; a hangoktól nem féltünk, csak a golyóktól, és egyelőre még senki se húzta meg a ravaszt. Grisa ért oda elsőnek a kapuhoz, ő volt köztünk az egyetlen, aki sportolófélének számított, felugrott a vasrácsra, és húzódkodni kezdett. Oleg a nyomában loholt, én meg Oleg nyomában. A testünk gyenge volt, izmaink elsorvadtak a fehérjehiánytól, de a félelem segített: éppen olyan fürgén másztuk meg a kaput, mint bármikor.

Már majdnem a tetején voltam, amikor hátranézve láttam, hogy Vera elcsúszott egy jégfolton. Rémműlt, tágra nyílt szemmel bámult fel rám, négykézláb, miközben a GAZ lefékezett a német pilóta holtteste mellett, és négy katona szállt ki belőle. Hét méterre lehetek tőlem, puskával a kézben, de még mindig maradt időm, hogy átmászak a kapun, és eltűnjek a Kirovban.

Bárcsak azt mondhatnám, meg sem fordult a fejemben, hogy otthagyjam Verát, a barátom veszélyben forgott, és én habozás nélkül a segítségére siettem. De az igazság az, hogy abban a pillanatban gyűlöltem őt. Gyűlöltem, amiért éppen a legrosszabb pillanatban

szerencsétlenkedik, amiért kétségbeesett barna szemével fölbámul rám, engem választva megmentőjéül, pedig Grisán kívül még egyikünkkel se sókolózott. Tudtam, hogy nem bírnék együtt élni annak a könyörgő szempárnak az emlékével, és ő is tudta ezt, úgyszólván még akkor is gyűlöltem, amikor leugrottam a kapuról, talpra rántottam, és odavonszoltam a vasrácshoz. Gyenge voltam, de Vera nem nyomhatott többet negyven kilónál. Feltoltam a kapura, miközben a katonák ordibáltak, csizmasarkuk kopogott az aszfalton, és a puskáik závárzata csattogott, ahogy felhúzták őket.

Vera átmászott, és én is kapaszkodtam utána, ügyet sem vetve a katonákra. Ha megállok, körülvesznek, közlik velem, hogy az állam ellensége vagyok, letérdeltetnek, és tarkón lőnek. Így is könnyű célpont vagyok, de lehet, hogy részegek; lehet, hogy városi fiúk, mint én, akik soha életükben nem sütöttek még el puskát. Lehet, hogy szándékosan elhibáznának, mert tudják, hogy hazafi vagyok, városvédő, és csak azért merészkedtem elő a Kirovból, mert egy német pottyant le hétezer méter magasból az utcánkra, és melyik tizenhét éves orosz kölyök ne szaladna ki, hogy megnézzon egy halott fasisztát?

Az állam már a kapu teteje fölött volt, amikor éreztem, hogy kesztyűs kezek markolják meg a bokámat. Erős kezek, olyan katonák kezei, akik kétszer esznek naponta. Láttam, hogy Vera berohan a Kirovba, hátra se nézve. Kapaszkodtam a vasrácshoz, de a katonák leráncigáltak, a járdára löktek, és fölém toronylottak, Tokarevjeikkal az arcomat bökdösve. Egyik se látszott öregebbnek tizenkilencnél, és egyik se látszott vonakodni attól, hogy telefröcskölje az utcát az agyvelőmmel.

- Mindjárt összeszarja magát.
- Buliztok, kölyök? Szereztetek valahol egy kis snapszot?
- Pont jó lesz az ezredesnek. Rakjuk be a fritzcel együtt.

Ketten lehajoltak, a hónom alá nyúlva felrántottak, odavonszoltak a pöfögő motorú GAZ-hoz, és belöktek a hátsó ülésre. A másik két katona a németet emelte föl a kezénél-bakancsánál fogva, és belődította mellém.

– Melegítsd meg – mondta az egyik, mire úgy röhögtek, mintha életükben nem hallottak volna jobb viccet. Bevackolódtak a kocsiba, és becsapták az ajtókat.

Úgy gondoltam, azért vagyok még életben, mert nyilvánosan akarnak kivégezni, hogy példát statuáljanak velem minden fosztogató számára. Pár perce még sokkal erősebbnek éreztem magam a halott pilótánál. Most, ahogy végigzúgtunk a sötét utcán, a bombatölcséreket és törmelékhalmozatokat kerülgetve, a német mintha vigyorgott volna fehér szájával, amely sebhelynek látszott a fagyott arcban. Ugyanoda tartottunk mindketten.